El mirall finlandès

vista prèvia >

Durant les últimes dècades, en els debats sobre el futur de l'educació ha anat guanyant pes l'exemple del model finlandès, del qual se n'han lloat la qualitat, la innovació pedagògica, el posar l'alumnat al centre del projecte educatiu i un alt reconeixement a la tasca dels docents. La implementació d'aquest model, i de les idees que el fonamenten, és des de fa temps un tema habitual de discussió al nostre país, en el benentès que no hi ha models perfectes i que cada context requereix unes respostes diferents.

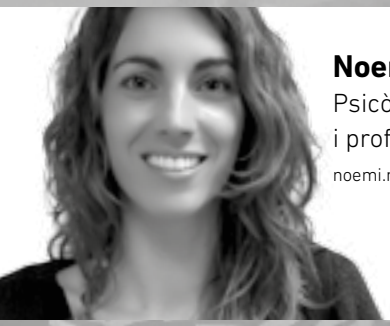

Noemí Mauri
Psicòloga general sanitària especialitzada en infància i adolescència i professora associada a la UB
noemi.mauri.carbones@gmail.com

L'inquietant percentatge d'alumnat que abandona els estudis de manera prematura a Catalunya —el 17,1% segons l'Institut d'Estadística de Catalunya al 2017— ens posa en alerta. Alhora, ens convida a reflexionar si aquesta xifra és un indicador de fracàs escolar a nivell individual o bé reflecteix un fracàs més global, en el marc polític i social de l'educació. Per tal de poder proposar millores i repensar l'organització i funcionament del sistema educatiu cal adoptar una visió global i multidimensional. Alguns autors assenyalen un ventall de factors implicats en el rendiment escolar: [1]

- Característiques i recursos propis de l'individu: elements biològics, condicions i disposició a l'aprenentatge.
- L'ambient social, cultural i els recursos de la família: nivell sociocultural dels progenitors, estatus socioeconòmic, nivell d'ingressos, temps de dedicació i expectatives envers aquests/es fills/es.
- Elements de context: sistema educatiu, econòmic, laboral i territorial.
- Característiques del centre educatiu: tipologia d'infraestructures, qualitat del personal docent i mètodes pedagògics emprats. Tipus d'interaccions establertes entre el docent i les famílies.
- Característiques de l'aula i del professorat singular. El vincle entre el docent i l'alumne també esdevé un factor clau, així com el tipus de relacions entre iguals.

Per tant, veiem que el sistema educatiu se sustenta i està influenciat per factors individuals, socioculturals i alhora institucionals. Alguns d'aquests elements serien susceptibles a poder ser modificats, si bé és cert que no seria fàcil ni ràpid ni senzill. Ara bé, de la mateixa manera que altres països han pogut anar fent canvis en la línia de millorar alguns dels punts anteriors, també podria ser interessant per a Catalunya evolucionar en aquesta direcció.

De fet, en els darrers temps s'ha pogut observar un marcat interès en promoure canvis i millores dins el sistema educatiu català. Més enllà de les nostres fronteres, a nivell internacional ja fa anys que existeix una reflexió global envers la necessitat de fomentar una renovació pedagògica.

El coneixement dels resultats de les proves del Programa Internacional per a l'Avaluació d'Estudiants (PISA) ens pot convidar a conèixer altres realitats educatives a nivell mundial i poder-ne adaptar part de les seves potencialitats. Val a dir que, tot i que es tracta de proves estandarditzades que tenen en compte una parcialitat del rendiment escolar dels alumnes —competència matemàtica, comprensió lectora i competència científica—, i tot i que no es contempla el context sociocultural i econòmic dels països, és interessant poder conèixer altres sistemes educatius a fi d'enriquir-nos i, potser, aprendre'n.

En aquest cas, ens centrarem en Finlàndia, país reconegut internacionalment per obtenir major puntuació en les proves PISA en els darrers anys. Les posicions i puntuacions de l'últim informe PISA, del 2015, es presenten a continuació:[2]

1 CALERO, ESCARDÍBUL i CHOI, «El fracaso escolar en la Europa mediterránea a través de PISA-2009: radiografía de una realidad latente».

2 EL PAÍS, «Resultados del informe PISA».

El permís de paternitat pot estendre's fins als sis mesos i la baixa de maternitat pot allargar-se fins a tres anys

Competència matemàtica:
- Finlàndia 12a posició amb 511 punts.
- Estat espanyol 32a posició amb 486 punts.
- Mitjana UE se situa en els 490 punts.
- Catalunya se situa en els 500 punts.

Comprensió lectora:
- Finlàndia 4a posició amb 526 punts.
- Estat espanyol 25a posició amb 496 punts.
- Mitjana UE se situa en 493 punts.
- Catalunya se situa en 500 punts.

Competència científica:
- Finlàndia 5a posició amb 531 punts.
- Estat espanyol 30a posició amb 493 punts.
- Mitjana UE se situa en 493 punts.
- Catalunya se situa en 504 punts.

Els bons resultats de Finlàndia són fruit, en gran part, de la important inversió que ha fet el país en l'educació, considerant-la un des pilars del present i del futur de la societat, destinant-hi tots aquells recursos que s'han considerat necessaris. Recuperant la xifra de l'abandonament prematur dels estudis, direm que, a diferència del que passa a Catalunya —situat 17,1%—, a Finlàndia és del 9%.

Finlàndia a nivell organitzatiu i econòmic

Finlàndia va obtenir la seva independència en forma de república el 1917. És el sisè país més extens d'Europa —tan sols un 33% més petit que l'Estat espanyol— i compta amb una població de 5,5 milions d'habitants —el que suposa un 88% menor que l'Estat espanyol—; fet que el posiciona com a primer de menor densitat poblacional de la UE.

Segons dades del 2017, el seu PIB anual és del 19,5% de l'Estat espanyol, però representa un PIB per capita del 162% comparat amb l'espanyol. La despesa pública per capita és del 213% respecte a l'Estat espanyol. En termes concrets i centrant-nos en la inversió que es fa en educació, a Finlàndia és del 12,3% del PIB mentre que a l'Estat espanyol és del 9,3%. Ara bé, si tenim en compte el PIB, fent la comparativa entre ambdós països veiem que la despesa per capita en educació és el 277% de la de l'Estat espanyol; concretament és de 2.695€ front a 973€.
La taxa d'atur al 2018 al país nòrdic és del 7,6% enfront del 15,8% de l'Estat espanyol; i el salari mitjà és de 43.896€ per 26.535€ a l'Estat espanyol, amb una distribució de riquesa relativament equitativa.
Centrant-nos més en l'esfera del món educatiu, Finlàndia és líder en la preparació dels menors de quinze anys —considerada futura força de treball del país—, així com en la inversió en els joves entre 15 i 24 anys. Un sistema d'educació universal de qualitat, pública i gratuïta, que ofereix a tots el joves les mateixes oportunitats, produeix professionals ben preparats segons les capacitats de cada estudiant.

Organització i oferta educativa

Primer de tot esmentarem que els nens i nenes finlandesos compten amb la possibilitat de gaudir de la presència dels seus pares i mares als seus primers anys de vida a fi de fomentar el seu vincle afectiu. El permís de paternitat pot estendre's fins als sis mesos i la baixa de maternitat pot allarga-se fins a tres anys. Pràcticament tota l'educació és pública fins a la universitat. A les escoles es compta amb la figura d'un/a metge/essa, infermer/a, psicòleg/a i treballador/a social, que treballen conjuntament i de manera cooperativa amb

La setmana escolar a la primària finlandesa és, aproximadament, de 20 hores lectives. Segons l'edat dels alumnes aquests poden finalitzar la seva jornada escolar entre les 12 del migdia i les tres de la tarda

el professorat. Actualment, l'educació obligatòria s'inicia als sis anys. L'educació infantil es distribueix en diverses possibilitats: escoles bressol, centres de dia oberts i clubs. Posteriorment es realitza un any d'educació preescolar i, després, s'inicia l'educació bàsica obligatòria. A continuació passem a descriure'ls.

Escoles bressol

Aquesta tipologia d'educació es pot realitzar en escoles bressol municipals, en escoles privades, o bé en un domicili particular. Els grups solen estar formats per entre 12 i 24 nens amb unes tres o quatre cuidadors o cuidadores. Les criatures poden assistir-hi 20 hores a la setmana. En el cas de l'escola bressol al domicili, el cuidador s'ocupa de quatre infants a la casa d'un dels nens.

Centres de dia obert

Aquest tipus de centres estan disponibles per a aquells nens i nenes entre zero i sis anys d'edat i les seves famílies. És un espai gratuït i són els progenitors els responsables de tenir cura dels fills. Ara bé, hi ha educadors/es que poden col·laborar en organitzar diverses activitats.

Clubs

Els clubs estan orientats a atendre infants de dos anys i mig a cinc i estan conduïts per mestres d'educació infantil i preescolar. La idea principal és que els nens juguin entre ells, realitzin exercici físic, jocs i habilitats musicals, entre d'altres. Els clubs s'organitzen al matí o a la tarda —entre dues i cinc vegades a la setmana— amb una duració de dues a tres hores.

Escola pre-escolar

Recentment, Finlàndia ha establert la normativa que tots els infants entre sis i set anys, han de cursar un any de preescolar abans d'iniciar l'educació obligatòria de primària.

En aquest període encara no s'ensenya a llegir ni escriure, si bé es mostren les lletres de manera natural. Es prioritza la individualitat de l'alumne, la importància de l'aprenentatge actiu i aprendre a treballar en grup. L'educació es basa en les aptituds i experiències dels infants i se centra en el joc i l'actitud positiva a la vida.

L'assistència a educació preescolar és de 4 hores i el seu cost és gratuït —inclou un àpat calent. La ràtio a l'aula és de vuit nens per adult.

Escola bàsica de primària

La setmana escolar a la primària finlandesa és, aproximadament, de 20 hores lectives. Ara bé, segons l'edat dels alumnes aquests poden finalitzar la seva jornada escolar entre les 12 del migdia i les tres de la tarda.

Segons indicava el Departament d'Educació de Catalunya al 2005, a Catalunya els infants de 7 a 12 anys dediquen 792 hores d'instrucció a l'escola i 880 hores entre els 12-14 anys. Al país finès, en canvi, el nombre d'hores augmenta en funció de la seva edat: els alumnes de 7-8 anys hi destinen 530 hores, 654 hores els de 9-11anys i 796 hores els d'entre 12 i 14 anys.[3]

Quant a l'ocupació de les escoles de Finlàndia, el 44% compta amb menys de 100 alumnes a l'escola i un 22% amb més de 300 alumnes. En el cas dels instituts, aproximadament el 30% compta amb menys de 100 estudiants i el 39% entre 100 i 300 alumnes. Tots els alumnes dinen de manera gratuïta a l'escola i això forma part del currículum; per aquest motiu, els i les alum-

3 CONSELL SUPERIOR D'AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU, «El sistema educatiu finlandés vist des de Finlàndia».

El 44% de les escoles finlandeses compta amb menys de 100 alumnes a l'escola, i un 22% compten amb més de 300 alumnes

nes solen compartir taula amb els seus propis mestres, tot adquirint hàbits saludables vinculats a l'alimentació.

Majoritàriament hi ha un docent a l'aula, tot i que en moltes ocasions es compta amb la presència d'un/a assistent del mestre. Si a l'aula hi ha més de 25 alumnes, es necessita un altre mestre.

Els punts clau del sistema educatiu finlandès

- El currículum nacional es reforma cada deu anys, la qual cosa dona estabilitat al país i a les diferents mesures que s'hi adopten en matèria educativa.

- Evolució del poder de decisió a nivell local: les autoritats locals —juntament amb escoles i professors— planifiquen els plans d'estudi, metodologies i avaluacions. Alhora, avaluen la proposta del currículum nacional i realitzen els suggeriments pertinents. A nivell local també s'assignen els recursos a les escoles.

- La cultura de la confiança i responsabilitat: absència d'inspectors i exàmens nacionals. Les escoles realitzen autoavaluacions per tal de promoure el seu propi desenvolupament i millora i aquestes són facilitades al Arviointikeskus [Centre d'Avaluació de Finlàndia] amb l'objectiu de fer un seguiment dels objectius educatius, garantir la qualitat i prendre les decisions oportunes.[4]

- Educació equitativa: el material escolar i els àpats són gratuïts per a tot l'alumnat. Totes les escoles ofereixen el mateix currículum i metodologia.

- Els/les mestres són considerats professionals de l'educació: es requereix un programa universitari de cinc anys, incloent-hi estudis pedagògics.

El focus se situa en donar suport i guia als estudiants —també aquells amb necessitats educatives especials— de manera que cada un d'ells compti amb un pla d'estudi i desenvolupament personalitzat.

4 BLOM, «Las condiciones de la avaluación interna a Finlandia».

El paper de la inclusió a les escoles finlandeses

Un altre punt característic del sistema educatiu de Finlàndia és el foment en la inclusió de tot el seu alumnat. L'escola compta amb notables recursos humans i organitzatius per tal de poder-ho fer efectiu. Existeixen diferents mestres d'educació especial destinats a aquells alumnes que requereixin més atenció —es calcula que, aproximadament, el 29,8% del total de l'alumnat del sistema presenta Necessitats Educatives Especials i necessitaran suport de tipus intensiu o especial.[5]

De fet el tipus de suport que es dona als alumnes varia en funció de les seves necessitats i s'organitza de manera seqüenciada i diferenciada:

- Suport general: és la primera resposta als problemes. Es tracta de suport i orientació individual en l'escolarització ordinària de tots els nens i nenes.

- Suport intensiu: es realitza una valoració pedagògica i un pla de su-

5 FUNDACIÓN LUKSIC, «Finlandia tiene una estrategia clara para atender la diversidad».

En el cas dels mestres d'educació primària, la seva formació universitària té una duració de 5 anys dividits en tres anys de grau i dos de màster obligatori

port intensificat sense modificar els objectius comuns del curs. Aquest tipus d'actuació pretén evitar que els problemes s'acumulin i es tornin més complexos.

- Suport especial: seria destinat a aquells alumnes que no poden assolir els seus objectius d'aprenentatge a través d'altres mesures de suport. Es realitza una valoració pedagògica més àmplia i un programa educatiu individualitzat.

Existeixen espais diferenciats per a aquells alumnes que, en determinades assignatures, necessiten una atenció més individualitzada i menor distracció. Aquesta atenció l'imparteix un docent especialitzat, i el grup està format, com a màxim, per deu nens i nenes.

Formació de mestres

Un altre punt clau per oferir i garantir un sistema educatiu de qualitat és la destacada formació dels mestres. Els aspirants a matricular-se a les facultats d'educació han de tenir una mitjana de 9 a batxillerat. En el cas dels mestres d'educació primària, la seva formació universitària té una duració de 5 anys dividits en tres anys de grau i dos de màster obligatori. Per exercir com a mestre d'educació infantil se sol recomanar la realització d'un màster un cop finalitzat el grau de tres anys. En el cas de professorat d'educació secundària compten amb una llicenciatura, si bé han de realitzar proves d'accés a les facultats d'educació per tal de realitzar estudis pedagògics. Aquesta formació ocupa més de 1.400 hores —a l'Estat espanyol seran unes 100-200h. Els directors i directores de centres, més enllà de la titulació com a mestres, han de comptar amb un certificat d'administració en educació.

Per poder accedir al grau d'educació, els candidats han de realitzar una prova d'accés que té en compte coneixements acadèmics, alhora que també es realitza una entrevista individualitzada a tots ells, valorant les habilitats socials, participació en programes de voluntariat, grau d'empatia, entre d'altres aspectes. Tal com indica el vicedegà de la Universitat d'Educació de Helsinki, Arto Kartoniemi, només un 10% dels alumnes inscrits aconsegueixen entrar a la universitat i cursar el grau d'educació. Fruit d'aquesta acurada selecció, els docents compten amb un elevat reconeixement social i públic.[6]

Durant el procés de formació, ja des del segon any de grau es realitzen pràctiques a centres escolars per tal de poder observar de manera més vivencial el món de la infància i aprendre de diverses pràctiques educatives. A la universitat compten amb una tutoria que els orienta. En els darrers cursos a l'escola també compten amb la figura d'un tutor —sol tractar-se d'un professional amb experiència— que guia i acompanya els futurs mestres per tal de fomentar l'adopció d'una visió autoreflexiva en el seu procés d'aprenentatge.

A més a més, també és destacable que la Helsingin Yliopisto [Universitat de Helsinki] (UH) compta amb una altra «eina» per oferir aquest aprenentatge més vivencial de l'alumne a través de l'anomenat *Playful Center*. Aquest espai, ubicat a la pròpia universitat, està obert als infants per poder jugar i interactuar mentre

6 CONSELL SUPERIOR D'AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU, «El sistema educatiu finlandès vist des de Finlàndia».

Tenir la voluntat i l'interès per comprendre els nens i nenes de manera franca i genuïna significa fer-nos càrrec i acceptar que són persones amb la seva pròpia identitat, necessitats, pors i valors

els estudiants de magisteri observen i analitzen els diferents comportaments des del mirall bidireccional que hi ha a la mateixa aula.
Més enllà de la formació del grau i del màster, els professionals de l'educació estan en un procés de formació continu. Molts d'ells combinen la seva dedicació docent amb la investigació i recerca a les universitats. Aquesta col·laboració facilita que estiguin al corrent de les darreres descobertes envers l'educació, la psicologia i la neurociència, de forma que les puguin aplicar a les seves aules.

Professors universitaris de renom de la UH i tal com Kristiina Kumpulainen, Arto Kallioniemi i Mari Tervaniemi assenyalen que la prioritat d'un/a mestre/a a l'hora d'educar és «comprendre l'alumne» i «seguir els seus interessos».[7]

Comprendre l'alumne i seguir els seus interessos

Les idees dels autors esmentats posen de manifest la importància que es dona a Finlàndia a la mirada global i respectuosa amb l'alumne. Per una banda, tenir la voluntat i l'interès per comprendre els nens i nenes de manera franca i genuïna significa fer-nos càrrec i acceptar que són persones amb la seva pròpia identitat, necessitats, pors i valors.

Quan parlen de «seguir els interessos» dels infants ens parlen d'endinsar-nos en el seu món; de nou, mostrant un interès sincer en conèixer-los, valorant-ne les seves preferències. Per tant, de manera implícita, ambdues respostes estan comunicant a l'alumne: «m'importes, et respecto i et valoro». Aquestes idees, que podrien semblar molt bàsiques, esdevenen cabdals quan parlem de relacions humanes. A partir d'aquesta disponibilitat i predisposició de l'adult a connectar amb l'infant és possible que es pugui crear i construir un vincle afectiu entre ells.

John Bowlby (1907-1990) va descriure el vincle com aquell lligam afectiu que es forma entre la criatura i l'adult el qual, a través d'interaccions repetides, es va afavorint la creació de sensacions de seguretat, consol i plaer. En funció de la qualitat d'aquest vincle, l'infant podrà aprendre i desenvolupar-se en el seu entorn amb seguretat, confiant amb les persones de referència.

Aquestes condicions es poden fer extensibles més enllà del nucli familiar, doncs en el context escolar els infants i els adults comparteixen un elevat nombre d'hores. En l'entorn escolar el vincle és una relació que s'estableix entre l'alumne i el mestre. Heather Geddes descriu com la dinàmica fluïda entre la implicació, el suport del mestre i la participació en la tasca afavoreix al sentiment de seguretat que es crea en l'alumne, dotant-lo de confiança en el seu procés d'aprenentatge i desenvolupament global. Segons l'autora, «el mestre crea una expectativa que serà d'ajuda i es mostra disponible, ajudant a tolerar la frustració davant la tasca escolar».

I de quina manera podem fomentar la vinculació amb els nostres alumnes? La majoria d'experts en

7 Cita extreta de converses de la mateixa autora amb els citats professors de la UH.

El sistema educatiu finlandès sosté que les experiències, les sensacions, les àrees d'interès i la interacció dels estudiants entre ells són les bases per a l'aprenentatge

el tema assenyalen la importància de mostrar sensibilitat per poder interpretar i donar significat a allò que li està passant a la criatura.[8]

Alhora també serà important la capacitat empàtica de l'adult i la «lectura emocional pedagògica», entesa com l'habilitat de poder llegir entre línies què està sentint i com està vivint aquella situació una criatura. I, posteriorment, poder posar paraules a aquells estats emocionals que estem percebent dels infants. Amb tot això, la capacitat de poder cercar solucionar i mobilitzar els recursos necessaris també beneficiarà la relació que hi estem establint.

En la mateixa línia, en diversos estudis s'ha copsat la importància de l'establiment del vincle a l'escola; per exemple, s'ha detectat que el fet de sentir-se part del grup i sentir el suport dels mestres era el major predictor per prevenir el fracàs escolar.[9]

Aquesta visió de l'educació orienta i marca l'estil pedagògic, metodològic i d'acompanyament i d'avaluació de les escoles de Finlàndia. A continuació ampliarem el detall sobre els diferents àmbits.

A nivell pedagògic

El sistema educatiu finlandès sosté que les experiències, les sensacions, les àrees d'interès i la interacció entre estudiants són les bases per a l'aprenentatge. Consideren que el treball dels docents consisteix a guiar l'alumnat perquè segueixi aprenent de forma contínua tenint en compte un enfocament en l'aprenentatge individual de cada alumne.

La investigadora educativa finlandesa Kirsti Lonka (1961) diu: «tradicionalment, l'aprenentatge s'ha definit com una llista de temes i fets que cal adquirir —com ara l'aritmètica i la gramàtica— Però, quan es tracta de la vida real, el nostre cervell no està tallat en disciplines d'aquesta manera, estem pensant d'una manera molt holística».[10] Lonca defensa una educació que promogui desenvolupar aquelles eines necessàries per poder fer front a les situacions conflictives reals que es poden trobar al llarg de la vida. Amb aquest objectiu s'ha implementat l'aprenentatge basat en fenòmens, que seria equivalent al treball per projectes a Catalunya.

A més a més, el model educatiu finlandès també fomenta un model d'ensenyament-aprenentatge de caire global i transversal fomentant les habilitats «soft» —suaus—, que fan referència a aquelles habilitats no-cognitives vinculades als valors i habilitats més

8 VILOCA, «La importància del vincle emocional de l'infant en el procés d'aprenentatge»; SELLARÈS, «Aprenem tal com ens vinculem»; LIPPONEN, HILPPÖ i RAJALA, «Compassion and emotional worlds in early childhood education»; RIMM-KAUFMAN (et al), «Improving Students' Relationships with Teachers to Provide Essential Supports for Learning».

9 ALLEN (et al.), «What schools need to know about fostering school belonging: A Meta-Analysis»; HAMRE (et al.),«Early teacher-child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade»; BAKER, GRANT i MORLOCK, «The teacher–student relationship as a developmental context for children with internalizing or externalizing behavior problems»; O'CONNOR, DEARING i COLLINS, «Teacher-child relationship and behavior problem trajectories in elementary school»; SILVER (et al.), «Trajectories of classroom externalizing behavior: Contributions of child characteristics, family characteristics, and the teacher–child relationship during the school transition».

10 Cita extreta a partir de converses de l'autora de l'article.

Es promou que les escoles finlandeses treballin les competències dels alumnes, augmentant la seva participació i la utilitat —i aplicabilitat— dels estudis

de caire personal com podrien ser la iniciativa, la generositat, l'empatia o la flexibilitat, entre d'altres.

En aquest enfocament, el rol del mestre ha d'esdevenir un dissenyador d'experiències d'aprenentatge.

Si bé aquestes línies ideològiques ja perfilaven i orientaven les pràctiques i metodologies a les escoles, al nou currículum estatal —implementat a partir del 2016— emfatitza encara més les següents idees: paper actiu de l'estudiant, foment d'un estil de vida sostenible, ensenyament de tipus integrador, escola comprensiva i com a comunitat d'aprenentatge.

També es promou que les escoles finlandeses treballin les competències dels alumnes, augmentant la seva participació i la utilitat —i aplicabilitat— dels estudis. Alhora, la inclusió és una de les peces clau del sistema, doncs procuren crear oportunitats per tal que tots els alumnes puguin experimentar l'èxit. Tenint en compte la individualitat de cada criatura es plantegen maximitzar-ne el potencial dels següents punts: ànim, justícia, autonomia, cooperació, autoestima, curiositat, responsabilitat, comunitat, pensament crític i reflexiu, ganes d'aprendre i creativitat. Les àrees en les que se centren són les següents:

- Aproximació a aprendre a través de fenòmens —Aprendre a aprendre.

- Competència cultural, interacció i expressió —habilitats emocionals i socials i de participació.

- Cura de si mateix i dels altres i gestió de les activitats diàries de manera segura —consumisme, ús responsable de tecnologia, seguretat personal.

- Literatura múltiple —comunicació, expressió verbal i corporal.

- Competència tecnològica —aprenentatge pràctic de l'ús de les tecnologies, programació digital, interaccions socials en el món digital.

- Competència en el món laboral i l'emprenedoria —mentalitat emprenedora i relacions laborals.

- Participació i construcció en un futur sostenible —viure en una societat democràtica i protecció del medi ambient per un futur sostenible.

Exemples de pràctiques educatives

Durant una estada a Finlàndia a l'abril del 2018 vaig poder observar algunes activitats que podrien fer referència a alguns dels principis pedagògics esmentats anteriorment. Per exemple, a les escoles bressol i d'educació infantil donen molta importància al contacte amb la naturalesa, el desenvolupament del joc simbòlic i la progressiva adquisició d'autonomia. Per aquest motiu realitzen varies sortides diàries a la naturalesa —pati i bosc— sempre i quan la temperatura no se situï per sota dels 20 graus. Aquesta activitat a fora implica que cada vegada els nens i nenes hagin de practicar posar-se i treure's les nombroses capes de roba. Una de les mestres comentava que els dies que al terra hi ha gel les criatures també surten a fora, ja que és una manera d'iniciar-los en adquirir major control i equilibri en el seu cos de manera natural.

Per altra banda, desenvolupar el joc simbòlic també és una peça clau en el seu currículum, i per tant, dediquen molt de temps a fomentar que les criatures experimentin, manipulin

Un exemple del valor a l'aprenentatge pràctic i vivencial de l'alumne seria l'assignatura de *Home economics* que consisteix a aprendre a fer tasques de la llar

i creïn les seves pròpies històries. D'aquesta manera es potencia la imaginació i creativitat així com el raonament lògic i resolució de problemes. Tal com una de les mestres em deia en to de broma: «Per això tenim tan bons enginyers aquí a Finlàndia, perquè els hem deixat experimentar amb sentit!».

Un altre exemple del valor a l'aprenentatge significatiu, pràctic, vivencial i global de l'alumne seria l'assignatura obligatòria de *Home economics* [economia de la llar] que consisteix que tot l'alumnat aprengui a fer tasques de la llar tals com planxar, cuinar, cosir, entendre una factura, aprendre a netejar diferents materials... Totes aquestes activitats es desenvolupen en el si de l'escola; per tant, l'edifici compta amb màquines de cosir, cuines reals i tot el mobiliari necessari; alhora, aquesta assignatura —de caràcter obligatori per als alumnes de 12-13 anys i optativa per als de 13-15 anys— forma part del currículum educatiu del cicle i, per tant, és avaluat.

Paral·lelament, i de manera similar al moviment de reforma pedagògica que s'està produint al nostre país, algunes de les escoles de Finlàndia treballen en la línia de promocionar la participació dels infants a l'aula i l'aprenentatge actiu a través dels grups de treball col·laboratius.

En aquest cas es tracta de dividir diferents rols a cada grup amb les diverses funcions: secretari —s'ocupa d'escriure els textos i revisar-ne la seva qualitat—; organitzador —és el responsable de cercar els materials necessaris i organitzar el treball de grup—; i portaveu —és la persona que s'ocupa de gestionar els torns de paraula, demanar ajuda quan el grup ho necessiti, posar en veu alta les conclusions del grup davant la classe...

Una altra situació pedagògica que exemplifica el foment de la participació i validació del potencial de tots els alumnes així com promoció del seu pensament crític, analític i creatiu és la proposta que siguin els propis alumnes els que cerquin «problemes o dificultats» en el seu entorn —com per exemple, el mateix edifici escolar— i proposin possibles solucions —a curt, mig i llarg termini— a través d'una pluja d'idees i, posteriorment, una anàlisi i valoració exhaustiva.

A nivell metodològic, adaptació de recursos

Seguint amb la mirada pedagògica connectada a les característiques i necessitats dels nens i nenes, a nivell metodològic, observem que les escoles finlandeses procuren conèixer i aplicar els coneixements de la neurociència i la psicologia a les aules. Per exemple, miren de facilitar i fomentar la mobilitat física dins l'aula per tal de potenciar la concentració i aprenentatge dels alumnes.

Seria el cas, entre d'altres, de la utilització d'uns tamborets amb una base en forma semiesfèrica que facilita el balanceig dels nens, fet que els ajuda a poder canalitzar la necessitat de moure's i calmar el neguit, tot predisposant-los a restar més concentrats. Un altre recurs amb el que compten i que els nens utilitzen de manera grata són uns coixins amb una textura similar a les conegudes «pilotes antiestrès». Una altra mesura en aquesta línia és permetre que puguin treballar de diferents maneres a l'aula: de peus, recolzats en pufs, cadires, tamborets o, fins i tot, al sofà de la classe.

A les escoles finlandeses la divisió de les assignatures es dona en franges de 45 minuts —o en alguns casos 45 minuts + 45 minuts— i posteriorment hi ha un descans obligatori de 15 minuts al pati

De fet, cal esmentar que la pràctica majoria de les classes compta amb l'existència d'un puf gran o sofà, així com coixins que proporcionen un espai de calma a aquells que ho necessitin, sense que sigui un recurs des del càstig sinó des de la utilització autònoma de tal recurs en el cas que l'alumne així ho necessiti.

Una altra mesura que s'adopta a les escoles finlandeses és la divisió de les assignatures en franges de 45 minuts —o en alguns casos 45minuts + 45minuts— i posteriorment hi ha un descans obligatori de 15 minuts al pati. Aquesta segmentació de la jornada acadèmica facilita que tant alumnes com mestres puguin descansar mentalment, i així facilitar que les estones de treball siguin de qualitat.

A nivell d'acompanyament i procés d'avaluació

Des de la mirada holística de les criatures, a les escoles finlandeses ja fa temps que compten amb un tipus d'acompanyament inspirat en la psicologia positiva. Aquest corrent psicològic se centra en el benestar psicològic de les persones així com en les seves fortaleses i potencialitats.

Algunes escoles finlandeses —ja des de l'escola bressol— utilitzen un programa vinculat a aquesta perspectiva psicològica desenvolupat a la UH que descriu 21 fortaleses —es tracta d'habilitats no-cognitives tals com la humilitat, la perseverança, la creativitat, l'humor, la cooperació, l'autocontrol, la sensibilitat, la paciència...— per tal de potenciar l'autoconeixement dels alumnes, tot millorant la seva autoestima i benestar.

Es realitzen vàries activitats al llarg del curs per tal de treballar els objectius esmentats, com, per exemple:

- A l'escola bressol —fins als 3 anys—, es pregunta a les famílies quins aspectes positius veuen en els seus fills i filles, i les respostes són penjades a l'aula per tal de ferho visible.

- A partir de l'etapa infantil —a partir dels 3 anys—, es promou que els propis alumnes, amb l'ajuda dels mestres, puguin identificar quines són aquelles habilitats que dominen més, així com les seves fortaleses. Com a decoració de l'aula també es poden veure làmines de tots els nens i nenes on diuen: «jo soc bo/bona en...». En aquest sentit a les escoles es pengen imatges amb missatges com: «soc divertida, ràpida i valenta. Les meves butxaques estan plenes d'eines que són útils a la meva vida».

- A l'educació primària també s'anima perquè els alumnes coneguin les seves habilitats i potencialitats no-acadèmiques entrevistant persones referents de la seva vida —família, amics, companys, entrenadors... Una altra activitat és que el mestre escrigui una carta d'ànim a totes les famílies posant èmfasi en el procés de millora de l'alumne i destancant-ne les seves fortaleses.

Respecte al procés d'acompanyament i seguiment de l'alumnat, així com a la relació que s'estableix entre escola i família, fa un temps s'ha posat en marxa el sistema de comunicació *Wilma*, el qual facilita que mestres i famílies s'escriguin missatges on-line —de manera setmanal o quinzenal— descrivint quina és la dinàmica a classe i quins progressos i millores es detecten.

Un punt clau en el procés d'avaluació és incorporar una part de l'autoavaluació per part de l'alumnat. A finals de trimestre valoren els seus objectius planejats a la reunió inicial i els seus progressos

Procés d'avaluació

Pel que fa a l'avaluació dels alumnes, el sistema educatiu finlandès no contempla una avaluació numèrica fins a 4t de primària —quan els nens/es tenen deu anys—, ja que entenen que fins llavors l'alumnat encara no és prou madur per comprendre què significa una nota. A Finlàndia es prioritza el seguiment continuat dels alumnes i la comunicació fluïda amb la família de caire descriptiu i positiu, amb la finalitat de facilitar el seu potencial. S'opta per realitzar reunions conjuntes entre la família, el/la mestra i l'alumne per, d'aquesta manera, mirar d'implicar tant els progenitors com l'alumne en el seu desenvolupament global i acadèmic. Tal com expliquen els diferents professionals, en aquestes reunions es parla de manera positiva de l'alumne utilitzant, per exemple, una plantilla on hi consten tres fortaleses que té l'alumne així com quin tipus d'ajuda està necessitant i en quins aspectes necessitaria millorar.[11] El mestre també demana —i apunta en la plantilla— de quina manera la família ajudarà l'infant per aconseguir els objectius plantejats.

Un altre punt clau en el procés d'avaluació és incorporar una part important d'autoavaluació per part de l'alumnat. A finals de trimestre els propis alumnes valoren els seus objectius planejats a la reunió inicial i els seus progressos.

De quina manera podríem fer extensible algunes idees a Catalunya?

Primer de tot caldria destacar que combatre el fracàs escolar i millorar la motivació dels alumnes a l'escola exigeix la implicació de tots els agents, institucions i administracions educatives.

Per tal de poder aplicar totes aquestes propostes així com repensar les nostres pràctiques educatives no podem passar per alt les diferències econòmiques, polítiques i socials existents entre Catalunya, l'Estat espanyol i Catalunya i Finlàndia.

Tanmateix, tenint en compte els referents pedagògics i les línies d'actuació eficaces en països com Finlàndia, podríem suggerir l'aplicació d'algunes mesures tals com:

- Actuació preventiva en les etapes primerenques per tal de prevenir dificultats majors en un futur i fomentar el seu adequat desenvolupament de manera global.
- Promoure l'atenció personalitzada de tots els nens i nenes tenint en compte les seves característiques, necessitats, dificultats, habilitats i situacions vitals.
- Dotar de majors recursos les escoles per poder atendre millor l'alumnat que ho requereixi de manera temporal o continuada a fi de garantir una inclusió real i pràctica.
- Foment d'equips multidisciplinars a les escoles: psicòleg, treballador social, treballador sanitari, logopeda.
- Garantir una formació pedagògica —i mínimament emocional— de forma inicial i continuada pels mestres de qualitat.
- Treballar i cuidar el vincle entre mestre i família i també entre mestre i alumne.

En termes generals hem vist com els especialistes de l'àmbit educatiu,

11 Cita extreta a partir de converses de l'autora de l'article amb la professora Lotta Uusitalo.

psicològic i neuropsicològic assenyalen la importància de fomentar l'adopció d'una mirada comprensiva i respectuosa amb l'infant, fomentant l'establiment del vincle entre mestres i alumnes. El vincle és el motor de l'aprenentatge. Per poder destinar aquesta atenció i recursos serà indispensable que els referents polítics i el marc organitzatiu del país contempli, també, aquestes necessitats per tal de poder-ho dur a terme.

Tal com deia Nelson Mandela (1918-2013): «l'educació és l'arma més poderosa per canviar el món». En aquest punt caldria convidar a reflexionar en quina direcció desitgem i creiem que seria necessari que el sistema educatiu del nostre país es dirigís i segons quins criteris. En aquest sentit, avui dia Finlàndia és sense cap mena de dubte un mirall. ■

Bibliografia

ALLEN, Kelly (et al.). **«What schools need to know about fostering school belonging: A meta-analysis»** [en línia]. A *Education al Psychology Review,* 2018. Disponible a: <www.eric.ed.gov>.

BAKER, Jean; GRANT, Sycarah i MORLOCK, Larissa. **«The teacher–student relationship as a developmental context for children with internalizing or externalizing behavior problems».** A *School Psychology Quarterly*, núm. 23, pàg. 3-15, 2008.

BLOM, Heikki. **«Las condiciones de la avaluación interna a Finlandia»** [en línia]. A *Aula* núm. 249, febrer 2016. Disponible a: <www.consejoescolar.educacion.navarra.es>.

BIRINGEN, Zeynep. **«Emotional availability. family and developmental studies graduate program»** [en línia]. A *Colorado State University*, 2008. Disponible a: <www.emotionalavailability.com>.

BRITT, May. **«Teachers' professional development: a theoretical review».** Norwegian University of Science and Technology, 2012. Disponible a: <www.tandfonline.com>.

CALERO, Jorge.; ESCARDÍBUL, Josep Oriol i CHOI, Alvaro. **«El fracaso escolar en la Europa mediterránea a través de PISA-2009: radiografía de una realidad latente».** A *Revista Española de Educación Comparada*, núm. 19, pàg. 69-104, 2012. Disponible a: <www.goo.gl/iGXZER>.

CONSELL SUPERIOR D'AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU. **«El sistema educatiu finlandès vist des de Finlàndia»** [en línia]. Disponible a: <www.csda.gencat.cat>.

COLLET, Jordi; TORT, Antoni. **«Famílies, escola i èxit. Millorar els vincles per millorar els resultats».** A *Informe breus,* núm 35. Fundació Jaume Bofill, 2012.

DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ. **«Estratègies per a la inclusió de l'alumnat amb dificultats de regulació del comportament (educació infantil i primària)»** [en línia]. Disponible a: <www.ateneu.xtec.cat>.

EL PAÍS. **«Resultados informe PISA»** [en línia]. A *El País,* a 7 de desembre del 2016. Disponible a: <www.elpais.com>.

EXPANSIÓN. **«Comparar economia países: Finlandia y España»** [en línia]. A *Expansión*, 2017. Disponible a: <www.datosmacro.com>.

EXPANSIÓN. **«Comparar países: Finlandia vs España»** [en línia]. A *Expansión*, 2017. Disponible a: <www.datosmacro.com>.

EXPANSIÓN. **«Gasto público educación»** [en línia]. A *Expansión*, 2017. Disponible a: <www.datosmacro.com>.

EXPANSIÓN. **«Gasto publico Finlandia» [en línia].** A *Expansión*, 2017. Disponible a: <www.datosmacro.com>.

FUNDACIÓN LUKSIC. **«Finlandia tiene una estrategia clara para atender la diversidad»** [en línia]. A 23 de gener del 2015. Disponible a: <www.fundacionluksic.cl>.

GALLAGHER, Emily. **«The effects of teacher-student relationships: social and academic outcomes of low-income middle and high school students»** [en línia]. Disponible a: <steinhardt.nyu.edu>.

GARDE, Cristina. **«Catalunya és on menys s'inverteix en educació d'Europa»** [en línia]. A *NacióDigital.cat,* de 4 d'octubre del 2016. Disponible a: <www.naciodigital.cat>.

HAMRE, Bridget, (et al.). **«Early teacher-child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade»** [en línia]. A *Child Development,* núm.72, p. 625-638. 2001. Disponible a: <www.healthiersf.org>.

HARJU, Vilhelmiina; NIEMI, Hannale. **«Newly qualified teachers' needs of support for professional competences in four european countries: Finland, the United Kingdom, Portugal, and Belgium».** A *Ceps Journal.* Vol.6. Núm.3, 2016.

HEIKKILÄ, Jorma (et al.). ***Change agent teacher: a spurt of creativity.*** Turku: Department of Teacher Education in Turku, 1999.

HUFFINGTON POST.**«España es el quinto país de la UE que menos invierte en Educación, por detrás de Rumanía, Irlanda, Bulgaria e Italia»** [en línia]. A *Huffington Post,* de 28 d'agost del 2017. Disponible a: <www.huffingtonpost.es>.

JOFRE, José Pablo. **«Finlandia, un siglo de milagro económico y reinvención tecnológica»** [en línia]. A *ABC,* de 10 de desembre del 2017. Disponible a: <www.abc.es>.

LA CAIXA. «Educación y crecimiento economico» [en línia]. A *Caixa Bank Research,* 10 de maig del 2017. Disponible a: <www.caixabankresearch.com>.

KALLIONIEMI, Arto (et al.). Miracle of education. *The principles and practices of teaching and learning in finnish schools.* Leiden: SensePublishers, 2016.

LIPPONEN, Lasse; HILPPÖ, Jaakko; RAJALA, Antti. «Compassion and emotional worlds in early childhood education» [en línia]. Disponible a: <www.researchgate.net>.

MARTINEZ, Núria. «La inversió en educació a Catalunya, a nivell del Perú» [en línia]. A *ARA*, 4 d'octubre del 2016. Disponible a: <www.ara.cat>.

MULLER, Chandra; KATZ, Susan R.; DANCE L. Janelle. «Investing in teaching and learning: Dynamics of the teacher-student relationship from each actor's perspective» [en línia]. Disponible a: <www.nebraska.pure.elsevier.com>.

OPENSHALLITUS UTBILDNINGSSTYRELSEN. «Education in Finland» [en línia]. Disponible a: <www.oph.fi>.

O'CONNOR, Erin: DEARING, Eric i COLLINS, Brian. «Teacher-child relationship and behavior problem trajectories in elementary school». A *American Educational Research Journa*l, núm. 48(1), p. 120-162, 2011.

RIMM-KAUFMAN, Sara(et al). «Improving students' relationships with teachers to provide essential supports for learning. positive relationships can also help a student develop socially» [en línia]. A *American Psychological Association,* 2019. Disponible a: <www.apa.org>.

SAJANIEMI, Nina (et al.). «PedaSens intervention study» [en línia]. Disponible a: <www.lassotaaperot.com>.

SAHLBERG, Pasi. «Un sistema escolar modelo. Finlandia demuestra que la equidad y la excel·lència pueden coexistir en la educación»[en línia]. A *Pensamiento Educativo. Revista de Investigación Educacional Latinoamericana,* núm. 52, p. 136-145, 2015. Dispnible a: <www.*pensamientoeducativo.uc.cl*>.

SELLARÈS, Rosa. «Aprenem tal com ens vinculem». A *Guix infantil,* núm. 46, p. 40-44, 2008.

SILVER, Rebecca (et al.). «Trajectories of classroom externalizing behavior: Contributions of child characteristics, family characteristics, and the teacher–child relationship during the school transition». Journal of School Psychology, 43(1), p. 39-60, 2005.

SYVÄOJA, Heidi. «Active body, active mind. How does physical activity affect learning?» [en línia]. A *LIKES* Research Center for Sport and Health Sciences / Finnish Schools on the Move programme, 2015. Disponible a: <www.liikkuvakoulu.fi>.

TAMMELIN, Tuija. «Changes at the schools on the move. students as physically active designers of school activities» [en línia]. A *LIKES* – Research Center for Sport and Health Sciences, 2016. Disponible a: <www.liikkuvakoulu.fi>.

VILOCA, Llúcia. «La importància del vincle emocional en l'infant en el procés d'aprenentatge» [en línia]. Disponible a: <www.alianzainfancia.pangea.org>.